

praca pochodzi z serwisu pracepedagogiki.pl

PRACA Z UCZNIEM ZDOLNYM - INDYWIDUALIZACJA KSZTAŁCENIA

„Uczeń zdolny to taki, którego charakteryzują: wysoki poziom zdolności ogólnych do uczenia się, określone zdolności specjalne oraz wysokie osiągnięcia lub możliwości osiągnięć w różnych dziedzinach”¹

E. Gondzik² scharakteryzował ucznia zdolnego w sposób następujący: „Uczeń zdolny (...) wyróżnia się wysokim poziomem sprawności intelektualnej, specjalnymi zdolnościami i łatwością uczenia się, a także możliwościami osiągnięć twórczych, szerokimi zainteresowaniami (...) samodzielnością, twórczą wyobraźnią”.

Uczeń zdolny – przejawia wysoki poziom zdolności ogólnych (inteligencji) lub posiada jakąś zdolność specjalną w sferze działalności umysłowej.

Uczeń zdolny to taki, który dobrze się uczy, ma osiągnięcia szkolne, jest grzeczny, nie kłamie, nie przeszkadza na lekcjach (definicja wg przyjętych, szkolnych schematów).

Praca z uczniem zdolnym nabiera obecnie coraz większego znaczenia w działalności nauczyciela i szkoły. Zwiększa się, bowiem zapotrzebowanie na wysoko wyspecjalizowane kadry naukowe, techniczne i kierownicze³.

W związku z tym muszą ulec zmianie formy pracy i opieki nad młodzieżą utalentowaną i zdolną, aby nie tylko nie zmarnował się żaden talent, ale aby wydobyć cały potencjał twórczych aspiracji i umożliwić rozwijanie indywidualnych zdolności.

Nowe programy, nowe koncepcje kształcenia ogólnego mogą przyczynić się do pełnego rozwoju zainteresowań i zdolności uczniów, do kształcenia twórczego myślenia.

Dokonać tego jest raczej trudno w tradycyjnych formach pracy lekcyjnej. Ogromną rolę w związku z tym spełniają koła zainteresowań, konkursy przedmiotowe oraz indywidualna praca z uczniem.

---

¹ T. Lewowicki Kształcenie uczniów zdolnych Warszawa : Ws\SiP, 1986, s. 15.

² E.Gondzik, Wybrane problemy z dydaktyki kształcenia uczniów zdolnych, „Oświata i Wychowanie” 1976 nr 6, s. 12.

³ Marzec M., Uczeń zdolny – niespecjalnej troski, Psychologia w szkole – 2008, nr 1, s. 45.

W każdej klasie spotyka się uczniów zdolnych, interesujących się określonym przedmiotem, czy też mających zainteresowania wykraczające poza nauczanie szkolne. Obowiązkiem szkoły i nauczycieli jest takie zorganizowanie pracy z tymi uczniami, by mogli we właściwy sposób rozwijać swoje zainteresowania i zdolności.

Charakterystyczne cechy tych uczniów to:

- umiejętność dostrzegania problemów i zależności matematyczno-fizycznych oraz elastycznego i niestereotypowego myślenia,
- rozwiązywanie problemów drogą stawiania hipotez i sprawdzania ich, jak również dostrzeganie swojej niewiedzy,
- wysoko rozwinięta pamięć logiczna i mechaniczna,
- zdolność szybkiego przejścia z rozumowania konkretno-obrazowego do myślenia abstrakcyjnego,
- tendencja do poszukiwania prostych, jasnych, czasami zaskakujących rozwiązań,
- krytyczne spojrzenie na rozumowanie własne lub cudze,
- dobrze rozwinięta wyobraźnia i łatwość koncentracji uwagi przez dłuższy czas⁴.

Praca z uczniem zdolnym powinna iść przede wszystkim w kierunku poszerzenia i pogłębienia wiedzy z tematów programowych, jak również pozaprogramowych. Praca z uczniem zdolnym ma także służyć opanowaniu przez ucznia takich umiejętności jak zapis treści zadań i problemów, opanowanie sprawności manualnej, konstruowanie schematów rozumowania.

W toku obserwacji uczniów, pod kątem ujawniania ich uzdolnień, nauczyciel musi kierować się następującymi kryteriami:

- sprawnością uczenia się i działania ucznia,
- wzmożoną aktywnością intelektualną i związaną z nią motywacją,
- niezależnością, wyrażającą się w samodzielnych sądach i poleganiu na sobie, gotowością ucznia do żarliwej obrony własnego stanowiska⁵.

Istnieje wiele metod pracy nauczyciela z uczniem zdolnym. Najważniejsze jest indywidualne podejście do ucznia w procesie jego kształcenia. Oto niektóre z metod, które stosuje się w pracy z dzieckiem zdolnym:

---

⁴ L. Bandura: Uczniowie zdolni i kierowanie ich kształceniem, NK, Warszawa 1974, s. 48.

⁵ M. Makowska, A. Pierzchała „Jak pracować z najlepszymi?” w: Refleksje 10/2006, s. 73.

- metoda swobodnego tekstu – metoda rozwijająca ekspresję literacką uczniów. Jest to metoda tworzenia tekstów, w których uczeń ma chęć zapisania swoich myśli, wrażeń, przeżyć. Przybierają one postać bajek, opowiadań, fantastycznych wierszy, rymowanek, opisów. Nauczyciel tak dobiera opracowane tematy, aby pobudzały wyobraźnię, uczyły myślenia, a przede wszystkim były bliskie zainteresowaniom dzieci. Jest to metoda wspierania aktywności edukacyjnej dziecka, promująca jego otwartość, pomysłowość i oryginalność wypowiedzi. Rozwija wyobraźnię dzieci, wdraża do twórczej aktywności, pomaga w śmiałym i swobodnym wyrażaniu swoich myśli i pragnień, a przez to przyczynia się do kształtowania osobowości.
- metoda nauczania aktywizującego myślenie uczniów – technika kładąca nacisk na samodzielną pracę uczniów i wyrabianie umiejętności samokształcenia. Tu istotną rolę odgrywa samodzielne dochodzenie do wiedzy, by na podstawie źródeł uczeń sam dochodził do sedna tematu poprzez logiczne wnioskowanie, kojarzenie zjawisk i szukanie między nimi zależności. Uczą się oni samodzielnej pracy i skutecznego myślenia.
- metoda myślenia konwergencyjnego polega na tym, że uczniowie rozwiązują i przewidują, jaki może być wynik rozwiązania.
- metoda pytań problemowych – metoda polegająca na tym, iż pytania pomagają dzieciom z obserwowanej rzeczy lub zjawiska wyodrębnić poszczególne cechy, pośród których mogą znaleźć cechy istotne, pozwalają też dzieciom uchwycić właściwe stosunki między rzeczami lub zjawiskami. Na podstawie pytań dziecko zauważa zbieżność pewnych zjawisk, odkrywa ich współzależność, dochodząc w ten sposób do poznania praw naukowych.
- wspólne rozwiązywanie zadań tekstowych – metoda mająca duży wpływ na rozwój uczniów zdolnych. Uczniowie zdolni otrzymują zadania trudniejsze. W ten sposób przyzwyczajają się do obmyślenia każdego kroku w rozwiązywaniu zadania. Przy błędnych wypowiedziach nauczyciel wymaga samodzielnego poprawiania błędów (a więc samokontrola uczniów).
- metoda podziału klasy na grupy i samodzielna praca w grupach – metoda indywidualizowanego nauczania. Stosuje się różne warianty podziału na grupy.

- nauczanie problemowe – metoda polegająca na tym, że uczniowie rozwiązują problemy samodzielnie, wykonując różnego rodzaju prace pisemne w grupach lub wspólnie z całą klasą.
- nauczanie wielopoziomowe - polega na podziale klasy na trzy poziomy: uczniów zdolnych, przeciętnych i słabych – poniżej średniego poziomu. Nauczyciel opracowuje ten sam temat lekcji, jednak stawiając pytania lub wyznaczając zadania do samodzielnego rozwiązania, dostosowuje wymagania do poszczególnych poziomów. Dla uczniów zdolnych przewiduje się zadania, które dają im możliwość samodzielnego myślenia, wypowiedzania własnych refleksji i sądów, konstruowanie odpowiedzi według własnego planu.
- indywidualizacja zadań domowych – metoda polegająca na tym, że uczniowie zdolniejsi otrzymują zadania trudniejsze od pozostałych uczniów. Wykonane zadania domowe prezentowane są na kolejnej lekcji. Nauczyciel wykorzystuje pomoc uczniów zdolnych, którzy wyjaśniają błędne rozwiązania innych, jak i także swoich prac. Uczniowie uczą się oceniać zarówno cudze, jak również zadania własne. W ten sposób rozwija się ich myślenie krytyczne.
- zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne to metoda dająca większe możliwości kształcenia uczniów zdolnych. Uczniowie ci biorą udział w pracach różnych kół naukowych oraz w organizacjach dziecięcych, w pracach młodzieżowych domów kultury, uczeniu się języków obcych itd.
- uczenie się do mistrzostwa – to metoda, która pozwala uczniom opanowywać we własnym tempie wiedzę, głównie w przedmiotach o charakterze sekwencyjnym. Uczniowie o dużych zdolnościach i zainteresowaniach w jakiejś dziedzinie nauki mogą szybko przemierzyć materiał, który jest już im znany. Przed partią materiału poświęconego nowemu pojęciu czy umiejętności wykonują oni test wstępny. Jeśli wynik testowania wykaże, że opanowali już daną umiejętność, wolno im przejść do następnej umiejętności w sekwencji⁶.

---

⁶ L. Bandura: Uczniowie zdolni i kierowanie ich kształceniem, NK, Warszawa 1974, s. 52-59.

ANALIZA PRZYPADKU- UCZEŃ ZDOLNY

1. Identyfikacja problemu.

W każdej klasie spotykałam uczniów wyróżniających się w nauce, osiągających bardzo dobre wyniki z historii. Pracowałam na zajęciach koła historycznego z różnymi indywidualnościami. Magda wyróżniała się spośród tych uczniów. Dostrzegłam to po krótkim okresie jego nauki. Magda przybyła do klasy siódmej z innej szkoły.

Zauważyłam, że:

- otrzymywała z każdej pracy pisemnej ocenę bardzo dobrą
- rozwiązywała wszystkie zadania domowe, dodatkowe o podwyższonym stopniu trudności
- stosowała oryginalne odpowiedzi na zadane pytania wykraczające poza treści programowe z historii
- dokonywała szybkiej analizy wydarzeń historycznych formułując przy tym poprawne wnioski wynikające z ponad podstawowej wiedzy ucznia
- kilkakrotnie reprezentowała szkołę na konkursach przedmiotowych z historii w szkole i powiecie
- w konkursach szkolnych o różnej tematyce zajmowała czołowe miejsca

2. Geneza i dynamika zjawiska.

W pierwszym miesiącu nauki nie zauważyłam, że w klasie, której jestem wychowawczynią jest uczennica o szczególnych zdolnościach. Efekty jej pracy podsumowałam po I semestrze jej nauki. Do każdej lekcji była solidnie przygotowana, wykonywała poprawnie zadania domowe – w których wykorzystywała materiały wykraczające poza podstawę programową z języka polskiego. Potrafiła przy wykorzystaniu mapy, kolegom i koleżankom przedstawić poszczególne problemy, z jakimi w danym okresie borykał się nasz kraj. Jako jedyna w klasie potrafiła odpowiadać na pytania dokonując szybkiej analizy wydarzeń historycznych w powiązaniu z bieżącym materiałem. Wyróżniała się twórczym podejściem do zagadnień i problemów historycznych. Osiągała bardzo wysokie wyniki z historii i wiedzy o społeczeństwie.

Sama wielokrotnie okazywała zainteresowanie problematyką historyczną wykraczającą ponad podstawę programową.

Uczestniczyła w szkolnych i powiatowych konkursach historycznych, w których uzyskiwała pierwsze miejsca w szkole, a trzecie drużynowo w powiecie.

Postanowiłam indywidualizować pracę z Magdą, aby rozwijać jej zdolności i motywować ją do dalszej pracy. Przygotowywałam ciekawe problemy z historii na lekcję koła historycznego, gdyż Magda zafascynowana historią jeszcze bardziej zagłębiała się w problematykę przedmiotu. Przedstawiała klasie swoje projekty i referaty.

Systematycznie uczęszczała na zajęcia koła historycznego, które w szczególności rozwijały jej myślenie, zdolności do analizowania problemu i wnioskowania. Magda pomagała kolegom w nauce, wyjaśniała ich wątpliwości. Nie była dla nich „kujonem” od którego stronili, wręcz przeciwnie, przebywali z nią na przerwie, rozmawiali, prosili o pomoc w nauce. Rodzice Magdy byli świadomi jej nieprzeciętnych zdolności. Z tego powodu rozpoczęła wcześniej edukację szkolną. Rozmawiałam z rodzicami uczennicy w czasie konsultacji, dowiedziałam się o wcześniejszych osiągnięciach Magdy z historii. Przedstawiłam rodzicom propozycje moich działań, które mają na celu rozwijanie zainteresowań Magdy.

3. Znaczenie problemu.

Praca z uczniem zdolnym i efekty, jakie można osiągnąć podwyższając jakość pracy szkoły i pozytywnie wpływają na wizerunek szkoły. Uczeń ma szansę rozwijać swoje zainteresowania i zdolności, dostać się do wymarzonej szkoły średniej.

Należy jednak zwrócić uwagę na akceptację uczennicy zdolnego przez zespół klasowy. Klasa może izolować wybitną koleżankę, dokuczać jej, zazdrościć jej sukcesów, łatwości przyswajania wiedzy.

Rodzice wiedzieli, że ich córka ma szczególne uzdolnienia, rozmawiali ze mną, więc znali propozycje działań podejmowanych przeze mnie. Ustaliliśmy formę wzajemnej pomocy.

Praca z Magdą zmobilizowała mnie do szukania nowych metod i form pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym. Uczestniczyłam w różnych formach doskonalenia zawodowego, czytałam na ten temat literaturę, wyszukiwałam materiały do pracy: ciekawe zagadnienia z historii Polski i historii powszechnej, zestawy pytań konkursowych, łamigłówki logiczne, rebusy i krzyżówki historyczne.

4. Prognoza.

Negatywna:

- zatrzymanie procesu uzdolnień historycznych
- osiąganie wyników poniżej intelektualnych możliwości
- brak inicjatywy i aktywności
- odmowa udziału w konkursach przedmiotowych z historii

Pozytywna:

- osiąganie wysokich wyników w nauce
- udział w konkursach i uzyskiwanie w nich znaczących osiągnięć
- aktywny udział w zajęciach, szczególnie pozalekcyjnych
- rozwój zainteresowań i uzdolnień historycznych
- wysoka samoocena i poczucie własnej wartości

5. Propozycja rozwiązania problemu.

Tradycyjna lekcja nie zawsze pozwala rozwijać zdolności ucznia, dlatego zindywidualizowałam pracę z Magdą podczas zajęć koła historycznego. Mobilizowałam ją do wyszukiwania odpowiedzi na dodatkowe zagadnienia historyczne wykraczające poza materiał podstawowy. Prowadziłam konsultacje, w czasie, których udzielałam jej wskazówek.

Na lekcjach stosowałam aktywizujące metody nauczania, np. pracę w grupach. Magda pełniła rolę liderki grupy. Była też moją asystentką, która przygotowywała część lekcji (np. referaty na wskazany przeze mnie temat), wyjaśniała określony problem lub przynosiła dodatkowe materiały na lekcję.

W klasie siódmej i ósmej systematycznie uczęszczała w zajęciach koła historycznego, które odbywały się w wymiarze jednej godziny tygodniowo.

Intensyfikacja pracy z Magdą nastąpiła w klasie trzeciej, szczególnie po szkolnych eliminacjach konkursu historycznego. W następstwie, czego bardzo aktywnie przygotowywała się do etapu powiatowego konkursu historycznego. Magda uczestniczyła wówczas w zajęciach pozalekcyjnych 2-3 razy w tygodniu przez trzy miesiące. Magda prawie zawsze zdobywała pierwsze miejsca w konkursach szkolnych i to wzmacniało jej samoocenę.

Wiedziałam, że jest to bardzo dobre przygotowanie do konkursów zewnętrznych, w których udział jest wielkim przeżyciem dla uczennicy, tym samym dużym stresem.

6. Wdrażanie oddziaływań i ich efekty.

Od drugiego semestru klasy pierwszej przygotowywałam dla Magdy zestawy zagadnień na pracę domową o podwyższonym stopniu trudności. Zadania te otrzymywała raz w tygodniu, aby mieć czas na ich przemyślenie, dotarcie do odpowiednich materiałów, źródeł i możliwość zapytania mnie w przypadku wątpliwości. Magda kilka razy skorzystała z mojej pomocy, aby upewnić się, że dotarła od dobrych źródeł i zdobyła wystarczający materiał do danego tematu.

Nie wystarczy samodzielna praca ucznia w domu, uważam, że musi mieć możliwość prezentowania swoich umiejętności przed kolegami w klasie. Działania takie wpłyną na jej aktywność i wzrost samooceny. Magda zawsze wzorowo przygotowywała się do zadania, jakie miała wykonać. Wymagały one od niej umiejętności wyszukiwania informacji z dostępnych źródeł, selekcjonowania jej i przedstawienia prostym językiem. Uczniowie uważnie słuchali tego, co mówiła, nie rozmawiali.

W roli lidera zespołu również się sprawdzała. Dobrze organizowała pracę w grupie, ale niestety lubiła narzucać swoje zdanie, sposób myślenia. Kierowanie grupą nie miało dobrego wpływu na Magdę. Nie tylko dzieliła się swoją wiedzą i pomagała, ale narzucała swoje zdanie, negowała propozycje innych za ich niedoskonałość.

Praca w grupach bardzo motywowała Magdę do działania. Była uczennicą, która wyjaśniała kolegom rozwiązanie przedstawionego problemu i robiła to chętnie. Zespół pracował, więc sprawnie i szybko wykonywał narzucone przeze mnie problemy do rozwiązania.

Dla mnie praca z Magdą była również dużym wyzwaniem, ponieważ musiałam przygotowywać odpowiednie materiały do pracy, problemy historyczne i społeczne, które zainteresują moich uczniów na kółku i zachęcą ich do dyskusji.

Magda nigdy nie narzekała, że ma dużo pracy, zawsze była przygotowana do tych zajęć, pracowałam z nią również indywidualnie.

Bardzo wierzyłam w jej zdolności, twórcze i logiczne myślenie. Omawiałam z nią zagadnienia historyczne i stwierdziłam, że uczennica ta ma predyspozycje humanistyczne.

Magda jest obecnie uczennicą jednego z renomowanych warszawskich liceów. Uczy się bardzo dobrze, o czym świadczy stypendium naukowe, które otrzymuje. Nadal rozwija swoje zainteresowania i zdolności historyczne, z czego jestem bardzo dumna.

Już przy pierwszym spotkaniu z uczniami zastanawiamy się, czy są wśród nich uczniowie uzdolnieni, z którymi będziemy pracować indywidualnie, czy zdołamy ich zainteresować przedmiotem, aby mogli pogłębiać swoją wiedzę i startować w konkursach przedmiotowych, dla naszej i własnej satysfakcji

BIBLIOGRAFIA

1. Bandura L.: Uczniowie zdolni i kierowanie ich kształceniem, NK, Warszawa 1974.
2. Gondzik E., Wybrane problemy z dydaktyki kształcenia uczniów zdolnych, „Oświata i Wychowanie” 1976 nr 6.
3. Lewowicki T. Kształcenie uczniów zdolnych Warszawa : Ws\SiP, 1986.
4. Makowska M., A. Pierzchała „Jak pracować z najlepszymi?” w: Refleksje 10/2006.
5. Marzec M., Uczeń zdolny – niespecjalnej troski, Psychologia w szkole – 2008, nr 1.